

Univerza v Novi Gorici
Fakulteta za humanistiko
Slovenistika 2. stopnja

doc. dr. Maša Vidmar
Pedagoški inštitut

SOCIALNI IN
ČUSTVENI VIDIKI
UČENJA IN
POUČEVANJA
študijsko gradivo
2018

Vsebina predmeta

- o Socialni odnosi v razredu in socialne spretnosti učencev (prosocialno in antisocialno vedenje, reševanje konfliktov)
- o Čustva (biološki, kognitivni, socialni in kulturni vidiki) in čustvene spretnosti (prepoznavanje, uravnavanje in izražanje čustev)
- o **Vloga nespoznavnih dejavnikov (socialnih in čustvenih) pri učni uspešnost**

- o Model prosocialnega razreda
 - o Socialno vedenje otrok/učencev
 - o Socialne in čustvene kompetence strokovnih delavcev
 - o Odnosna kompetentnost
- o Odnos med socialnim vedenjem in učno uspešnostjo

Šolska kultura

TRADICIONALNA - FORMALNA KULTURA

Visoka pričakovanja in cilji,
delavnost, disciplina, red,
tekmovalnost, spoštovanje
avtoritete.

PER ASPERA AD ASTRA

USPEŠEN DIJAK JE TUDI
ZADOVOLJEN DIJAK.

KULTURA DOBRE SKUPNOSTI

Prijaznost, dobri odnosi, strpnost,
medsebojna podpora. Sproščena in
prijazna klima.

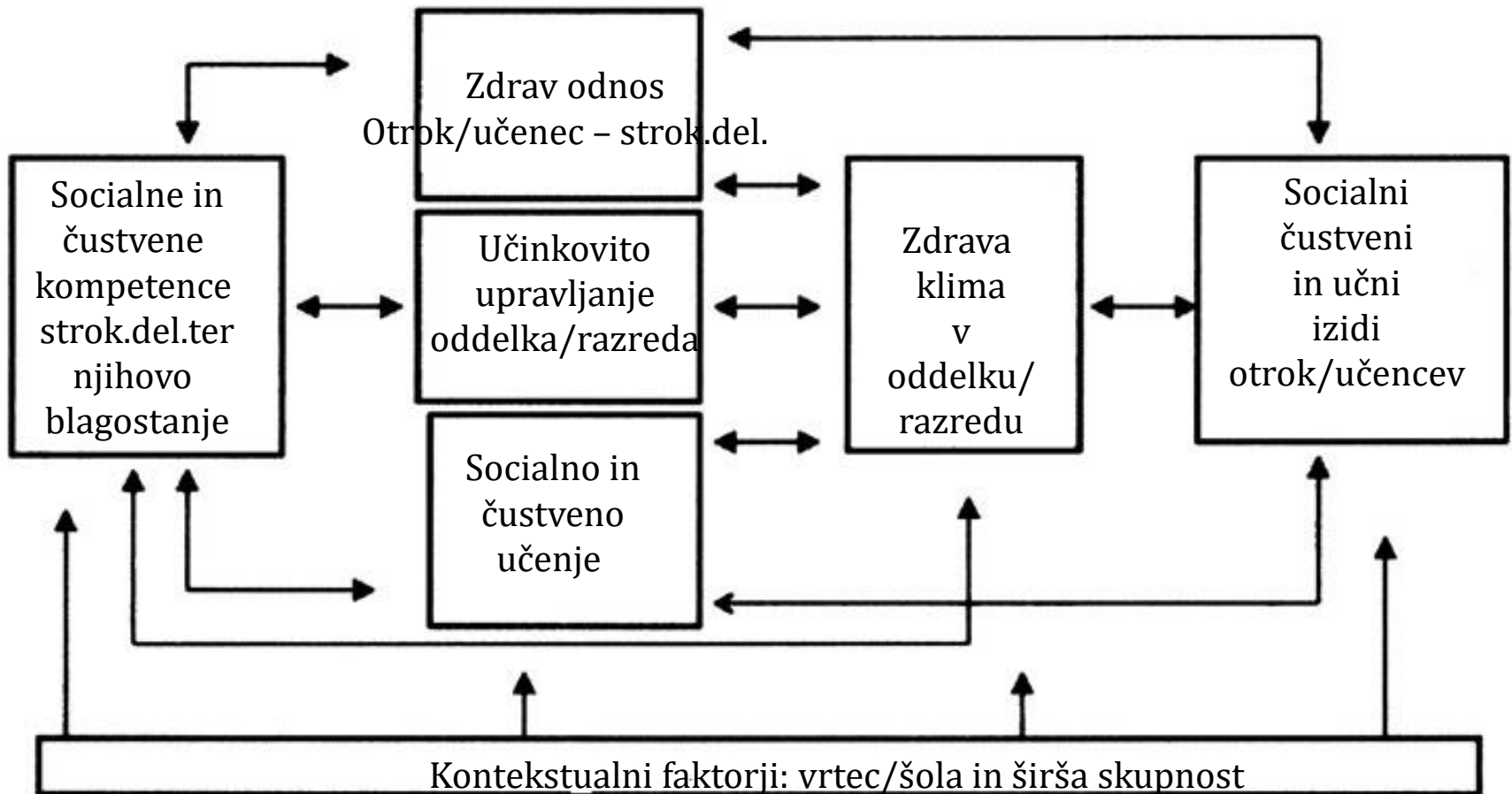
SPOŠTOVANJE, SKRB, ZAUPANJE
ZADOVOLJEN

ZADOVOLJEN DIJAK JE
TUDI USPEŠEN DIJAK.

stopnja storilnostne naravnosti in količine nadzora
kakovost socialne povezanosti oz. medosebnih odnosov

Bečaj, 2001, 2010,
2011; Prosser, 1999

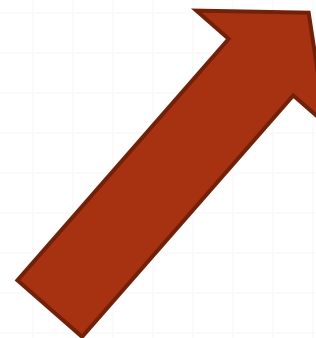
Model prosocialnega razreda

Socialne in čustvene kompetence strokovnih delavcev

o CASEL (2013)

Učiteljeva sposobnost, da vzpostavi in vzdržuje dobre odnose z učenci. Mnogo učiteljev doživlja odnose in interakcijo z učenci kot najbolj težaven aspekt poučevanja.

Samozavedanje

- o Samozavedanje: poznavanje lastnih čustev in občutkov, realistično oceno lastnih sposobnosti in spretnosti ter samozavest.
- o Ob katerih vedenjih učencev se počutim neprijetno, nelagodno (npr. je to ob učencih, ki so izrazito aktivni, ali morda ob učencih, ki so izrazito pasivni); samozavedanje se nanaša tudi na zavedanje svojih trenutnih občutkov in čustev – npr. utrujenost, jeza, napetosti v telesu, dihanje).

Samouravnavanje

- Uravnavanje lastnih čustev, tako da ta čustva spodbujajo dejavnosti in gradijo sposobnost odložitve nagrade zaradi sledenja ciljem ter vztrajnost kljub neuspehu, zastoju ali nazadovanju.
- Zmožnost nadzora impulzov in uravnavanje čustev, misli, vedenj, samomotivacijo in disciplino, obvladovanje stresa
- Zmožnost učitelja, da uravnava svojo jezo – tako izražanje navzven (na ravni vedenja) kot tudi navznoter (na ravni doživljanja), da je zmožen uravnavanja vedenja in doživljanja v vsakodnevnih stresnih situacijah s sodelavci, starši, učenci.

Socialno zavedanje

- o Zaznava čustev in občutij drugih, sposobnost prevzemanja perspektive drugih ter pozitiven odnos in dejavno vključenost v različnih skupinah. Sprejemanje in pozitivno vrednotenje raznolikosti, zavzemanje perspektive drugega, **empatija**, spoštovanje drugih, prepoznavanje in pozitivno vrednotenje virov znotraj družine, šole, skupnosti.
- o Zmožnost učitelja, da vidi neko perečo situacijo s perspektive učenca (starša, sodelavca).

Odnosne spretnosti

- o Učinkovito upravljanje z odnosi in čustvi, ki se med tem porajajo; nudi predispozicijo tako za samo vzpostavljanje kakor za ohranjanje dobrih odnosov, ki temeljijo na sodelovanju; posamezniki se uprejo ob neprimernih socialnih pritiskih, uporabljajo pogajanja kot sredstva razreševanja konfliktov ter pridobijo pomoč, ko je to potrebno. Nanaša se na vzpostavljanje in ohranjanje pozitivnih in stabilnih odnosov, komunikacijske kompetence, socialno vključenost, sodelovalnost, obvladovanje konfliktov.
- o Učiteljeva zmožnost, da se loti reševanja konflikta z učencem, pri čemer učitelj prevzema odgovornost za kvaliteto njunega odnosa.

Odgovorno sprejemanje odločitev

- o Pravilna ocena tveganja, sprejemanje odločitev na podlagi upoštevanja vseh pomembnih dejavnikov in najverjetnejših posledic različnih dejanj, spoštovanje drugih ter prevzemanje osebne odgovornosti za lastne odločitve. Prepoznavanje in reševanje problemov, sprejemanje konstruktivnih in spoštljivih odločitev v zvezi z lastnim vedenjem in socialnimi interakcijami glede na osebno, moralno in etično odgovornost.

o Učiteljeve **lastne socialne in čustvene kompetence** tiste so ključne za razvoj socialnih in čustvenih kompetenc pri učencih, za odnose učitelj-učenec, učenčevo učenje in razvoj na splošno. Poleg tega so socialne in čustvene kompetence strokovnih delavcev izjemno pomembne tudi za **njihovo lastno blagostanje ter varovanje pred stresom in izgorelostjo.**

Vaja 1

- V parih se pogovorite o svojih socialnih in čustvenih kompetencah glede na teh pet kategorij
 - Kaj veste o zaznavanju sebe, svojih čustvenih ranljivostih, kako zaznavate svoje telo in napetosti v njem?
 - Kako uravnavate svojo vznemirjenost, ko ste v stresu?
 - Kakšna je vaša zmožnost prevzemanja perspektive?
 - Katera so vaša močna in katera šibkejša področja?

Odnosna kompetetnost

- o Primer socialne in čustvene kompetence
- o Temelji na tem, da imajo odnosi osrednjo vlogo v posameznikovem razvoju
- o Učiteljeva sposobnost, da vzpostavi in vzdržuje dobre odnose z učenci
- o Mnogo učiteljev doživlja odnose in interakcijo z učenci kot najbolj težaven aspekt poučevanja

Vloga odnosa

- Odnosi imajo osrednjo vlogo v posameznikovem razvoju, o čemer govorijo številne teorije in študije (npr. teorija navezanosti, območje bližnjega razvoja)
- Te teorije so temelj za razumevanje odnosa učitelj-otrok in za pričakovanje, da ima ta odnos velik vpliv na učence
- Številne vzdolžne študije dejansko potrjujejo, da imajo ocene učitelja o **podpornem odnosu z učencem pozitivne učinke na vedenjsko in učno prilagajanje učencev**
- Poleg tega ima odnos učitelj-učenec izredno **močan vpliv na učiteljevo zadovoljstvo pri delu in je povezan z občutkom učinkovitosti pri učiteljih**

Odnosna kompetentnost

- Pomembnost **odnosov** za otrokov razvoj
- *Sposobnost učiteljev/vzgojiteljev, da **vidijo** posameznega otroka v njegovih specifičnostih in nanje uglasijo svoje ravnanje, ne da bi mu predali vodstveno vlogo, ob tem pa so v stikih z otroki **avtentični**. Sposobnost in volja učiteljev, da prevzamejo polno **odgovornost za kakovost odnosa.**' (Juul & Jensen, 2010)*

Dve komponenti

- Spoštovanje individualnosti
- Odgovornost za odnos

Spoštovanje individualnosti

- Učitelji učence/otroke doživljajo in se do njih obnašajo kot do posameznikov – kot avtonomnih oseb, ki igrajo aktivno vlogo pri oblikovanju in vzdrževanju odnosov
 - Učitelj počne stvari skupaj z učencem, in ne njim
 - Učenec s svojimi reakcijami v okviru določenega odnosa daje informacije o tem, kdo je in kateri deli odnosa so mu všeč (ali manj všeč). Učenčevih reakcij torej ne interpretira kot odraz tega, kar učenec je, temveč kdo je v tem konkretnem odnosu.
 - Ta proces ne obsega zgolj komunikacijske spretnosti, temveč je tudi dialog, ki temelji na iskreni želji in kompetenci odraslih, da reagirajo odprto in občutljivo.
 - Kvaliteta odnosa je odvisna od tega, kako pristni so odrasli (učitelji) v takšni komunikaciji in kako vključene se počutijo otroci (učenci).

Odgovornost za odnos

- o Odnos učenec-učitelj je asimetričen
- o Učitelji so odgovorni za ustvarjanje odnosa in za kvaliteto (recipročnost, dinamiko) odnosa
- o Ko se torej z učencem ali skupino učencev ne razvije pozitiven, vzpodbuden, sprejemajoč odnos, se učitelj vpraša, kaj dela, da se ta pozitiven odnos ne ustvari (in temu primerno prilagodi svoje ravnanje)
- o Učitelj nosi glavno odgovornost za ustvarjanje dobre interakcije in ustreznega učnega okolja kot tudi za sodelovanje v odnosih, ki podpirajo razvoj učencev
- o Učitelji predstavljajo vzor (model), kako komunicirati

Vaja 2

- o Izpolnite vprašalnik
- o Za posamezno postavko ocenite, ali bolj posega na spoštovanje individualnosti ali odgovornosti za odnos

VPRAŠALNIK – Otroci in jaz (Vidmar & Kerman, 2016; Vidmar, Rutar Leban in Niederberger, 2015)

Pozorno preberite posamezne izjave in **ocenite, kako pogosto veljajo za vas** (izberete en odgovor) v povezavi z otroki v vaši skupini v vrstcu. Pri posamezni trditvi se ne zadržujte predolgo, odgovorite tako, kot vam najprej pride na misel. Tu ni "pravih" in "napačnih" odgovorov.

Prosim, obkrožite ustrezno številko pod vsako od trditvev.

1. Odprt sem za otrokove ideje in predloge in jih upoštevam pri dejavnostih v skupini.

Nikoli	Zelo redko	Občasno	Zelo pogosto	Vedno
1	2	3	4	5

2. Kadar se otrok vede ali govori neprimerno oz. neustrezno, poskušam razumeti, kaj se za vedenjem ali izjavami skriva.

Nikoli	Zelo redko	Občasno	Zelo pogosto	Vedno
1	2	3	4	5

3. Kadar ne morem vzpostaviti dobrega odnosa z otrokom, ga prosim za pomoč.

Nikoli	Zelo redko	Občasno	Zelo pogosto	Vedno
1	2	3	4	5

4.

V skupini upoštevam, da vsak otrok doživlja isto situacijo po svoje.

Nikoli	Zelo redko	Občasno	Zelo pogosto	Vedno
1	2	3	4	5

5. Otrokovih žalitev oz. neprimerne vedenja ne vzamem osebno, ampak jih razumem kot posledico neravnovesja med otrokom in menoj/okoljem.

Nikoli	Zelo redko	Občasno	Zelo pogosto	Vedno
1	2	3	4	5

6. V skupini upoštevam, da otrok lahko vidi, razume in doživlja isto situacijo drugače kot jaz.

Nikoli	Zelo redko	Občasno	Zelo pogosto	Vedno
1	2	3	4	5

7. Če se znajdem v ponavljajočih se konfliktnih z določenim otrokom/otroki, poskušam razmisliti o svojem ravnanju in ga večinoma tudi spremeniti.

Nikoli	Zelo redko	Občasno	Zelo pogosto	Vedno
1	2	3	4	5

8. V odnosu z vsakim otrokom vidim priložnost za svoj osebni in profesionalni razvoj.

Nikoli	Zelo redko	Občasno	Zelo pogosto	Vedno
1	2	3	4	5

9. Razumem, da ima vsak otrok različen način razmišljanja, delovanja in se trudim prilagoditi svoje ravnanje temu.

Nikoli	Zelo redko	Občasno	Zelo pogosto	Vedno
1	2	3	4	5

10. Kot strokovni delavec v celoti prevzemam odgovornost za odnos med menoj in posameznim otrokom.

Nikoli	Zelo redko	Občasno	Zelo pogosto	Vedno
1	2	3	4	5

11. Z vsakim otrokom/skupino lahko učinkovito sodelujem.

Nikoli	Zelo redko	Občasno	Zelo pogosto	Vedno
1	2	3	4	5

VIR: Vidmar, M. in Kerman, K. (2016). The development of teacher's Relational competence scale : structural validity and reliability. *Šolsko poje*, 27, (1/2), 41-62, 196-198.

Vidmar, M., Rutar Leban, T. in Niederberger, U. (2015). Lestvice odnosne kompetentnosti učiteljev-pilotna II, neobjavljeno gradivo.

Ključ

- o Spoštovanje individualnosti: 1, 4, 6, 9
- o Odgovornost za odnos: 2, 3, 5, 7, 8, 10, 11

Odnosne potrebe

- **Potreba po varnosti:** občutek, da lahko pokažeš, kdo si, brez strahu, da bi izgubil spoštovanje druge osebe ali njeno naklonjenost
- **Občutek vrednosti:** občutek, da sem vreden, cenjen, da poskrbijo zame
- **Sprejemanje s strani pomembne druge osebe**
- **Vzajemnost:** občutek, da je drugi izkusil podobno v svojem življenju
- **Samo-definicija:** potreba, da izkusim in izrazim svojo edinstvenost in da drugi to pripozna in spoštuje
- **Narediti učinek:** možnost, da vplivam na drugo osebo na želeni način, da razmišlja drugače, se vede drugače
- **Drugi da pobudo:** da drugi v odnosu da pobudo za stik, komunikacijo

Zaključek

- o Odnos je pomemben prostor učenja (humanistične teorije)
- o Vzpostavljanje in ohranjanje kvalitetnega odnosa z učenci je odgovornost učitelja

Socialne in čustvene kompetence otrok

- Cilj vzgojno-izobraževalnega procesa same po sebi
- Vloga pri doseganju boljših učnih rezultatov v šoli

Dimenzije socialnega vedenja

- Čustveno izražanje
 - Veselje-potrtoost
 - Zaupanje-anksioznost
 - Strpnost-jeza
- Odnosi z vrstniki
 - Vključevanje-osameljnost
 - Mirnost-agresivnost
 - Prosocialnost-egoizem
- Odnosi z vzgojiteljico
 - Sodelovanje-nasprotovanje
 - Samostojnost-odvisnost

Dimenzije socialnega vedenja

Socialna kompetentnost

- Veselje^a
- Zaupljivost^a
- Strpnost^a
- Vključevanje^b
- Mimost^b
- Prosocialnost^b
- Sodelovanje^c
- Samostojnost^c

Vedenje ponotranjenja

- Potrnost^a
- Anksioznost^a
- Osamljenost^b
- Odvisnost^c

Vedenje pozunanjenja

- Jeza^a
- Agresivnost^b
- Egoizem^b
- Nasprotovanje^c

Vaja 3

- o V parih se pogovorite o svojem socialnem vedenju - izražanju čustev in odzivanju v odnosih
 - o Vedenje pozunanjenja ali ponotranjenja?

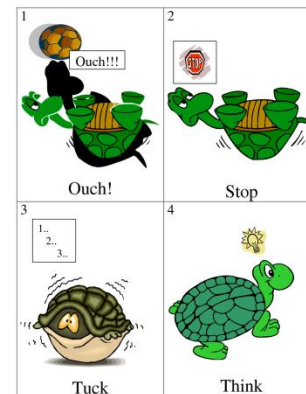
Nekaj didaktičnih gradiv

Nekaj didaktičnih gradiv

Think like Tucker Turtle

Nekaj didaktičnih gradiv

Vaja 4

- o V katero od petih kategorij socialnih in čustvenih kompetenc sodi vsako od gradiv na sliki?

Odnosi z vrstniki: spodbujanje sodelovanja

o Zbiranje

1. Odrasli razloži otrokom smisel in 'pravila' igre – izhajajoč tudi iz njihovega doživljanja in izkušenj
2. Tekom dneva odrasli in otroci spremljajo oziroma opazujejo pojavljanje pozitivnih socialnih vedenj
3. Enkrat dnevno odrasli izpostavi in pohvali konkretna vedenja in otroke
4. Vsak pohvaljen otrok izbere frnikolo (nalepko, kamenček) in jo da v skupno posodo (na tablo)
5. Ko skupina dobi dogovorjeno število posameznih nagrad, dobijo skupinsko nagrado (si jo lahko vnaprej sami izberejo – npr. zabava v pižamah)

Pomembno

- o Otroci so motivirani za spremembo vedenja
- o Vsak posameznik prispeva
- o Realni koraki
- o Odrasli vodi in spremlja
- o Otroci določijo skupinsko nagrado

3.10.2016
SUPER ŠPORTNA

6.10.2016
ZBRANA
MAT

7.10.2016
ZBRANA
MALICA IN
PROSTI
ČAS. ✓

14.10.2016
SUPER
MATEMATIKA

20.10.2016
POUPO
NASI
ZELJI

21.10.2016
SUPER
ANGLIŠČ
INO

18.10.2016
Super
SPREJEM

ODIČNA
PRIPIRANA
KOZIK.

7.10.2016
Super
Naravoslovje
in tehnika

7.10.2016
DOBRO
PROSTI
ČAS

11.10.2016
SUPER
KNJ

12.10.2016
SUPER
SLJ
MAT

MAT
19.10.2016

21.10.2016
SUPER
NTT

17.10.2016
SUPER
KOSILO

PROSTI
ČAS
11.11.2016

30.11.2016
SKUINE

11.10.2016
Super
ŠPO

11.10.2016
ZBRANA
SLOVENSČINA

SLO
18.10.2016

14.10.2016
SUPER
BUDI

SLO
19.10.2016

SPA
ODUČNO
15.11.2016

17.11.2016
DEMOKRATIČNE
VOLITVE

28.11.2016
ELLIN
DAN!
ROJSTNI

13.10.2016
Super
Ang

29.10.2016
GOOD
ANG

20.10.2016
LEP PROSTIČA

7.11.2016
KRAŠEN
JUTRANJI
POGOVOR

15.11.2016
ODLIČEN
OBISK V
KNJIŽNICO

17.11.2016
POUPORA
ADAMU

SLO
7.11.2016

10.11.2016
OSREDOTOČENA
MATEMATIKA

10th November
2016
GOOD
ENGLISH
WITH TOYS!

DRU
7.11.2016

11.11.2016
USTVARJALNA
LIKOVNA

14.11.
SPROŠČUJOČA
PRVA URA

18.11.2016
SUPER ZAJTRK

9.11.2016
ODLIČEN
POGOVOR PRI
SLJ

8.11.2016
ZBRANA
SLJ

8.11.2016
USTVARJALNA
KNJ

11.11.2016
ODLIČNA
MATEMATIKA

11.11.2016
ODLIČEN
SKUPINSKI PROSTI
ČAS V TELOVADNICI

14.11.
DRU, KIER
SMO DOBRO
SODELOVALI

18.11.2016
SUPER
ZAJTRK

Vaja 5

- Kdaj otroke učimo komunikacije, socialnih spretnosti, sodelovalnih interakcij?
- Kako jih učimo?
- Ali od vsakega otroka in strokovnega delavca pričakujemo enako raven teh spretnosti, kompetenc?
- Ali isti otrok in strokovni delavec vedno izkazuje enako raven teh spretnosti, kompetenc?

Povezanost med socialnim vedenjem in učno uspešnostjo

- Metaanaliza (Durlak et al., 2011):
 - 213 šolskih program socialnega in čustvenega učenja od vrtca do srednje šole primerjali s kontrolnimi šolami
 - Učenci so imeli boljše socialne in čustvene spretnosti, stališča in vedenja ter boljšo učno uspešnost (za 11 %)
- Socialno vedenje in učna uspešnost
 - Enosmerni modeli
 - Vzajemni modeli

o Socialno vedenje ima učinek na učno uspešnost

o preko odnosa z vrstniki in učiteljico

o preko učinka na učni proces

o preko učinka na klimo v razredu

o ujemanje med otrokom in šolskim okoljem

o Učna uspešnost ima učinek na pozitivni vidik socialnega vedenja

o preko zvišanja ugleda, priljubljenosti (več pozitivnih socialnih izkušenj, kakovostnejši odnosi)

o preko pozitivne samopodobe, samospoštovanja, razpoloženja

o preko odnosa učiteljice do učenca

Projekt Roka v roki

Hand in Hand
Social and Emotional Skills for Tolerant and Non-discriminative Societies
(A Whole School Approach)

- 3-letni mednarodni projekt (EU)
- **Program razvijanja socialnih, čustvenih in medkulturnih kompetenc – za učence in strokovne delavce**
- Za bolj vključujočo družbo
- Kvaziekperimentalninačrt za vrednotenje učinkov
- Katalogi, merski pripomočki
- Program za učence in strokovne delavce
- Smernice za politiko

SEMINAR SČVUP: knjiga Empatija

Jesper Juul

EMPATIJA

Pot do sebe in do drugega

Peter Høeg, Jes Bertelsen, Steen Hildebrandt,
Helle Jensen, Michael Stubberup

SEMINAR SČVUP: knjiga

Empatija

- o Preberite knjigo in napišite refleksijo: Na kratko (do 150 besed) povzemite vsebino knjige
- o Kaj vam je bilo všeč? S čim se strinjate?
- o Izberite odlomek, ki vas je najbolj pritegnil ter in pojasnite, zakaj.
- o Ocenite uporabno vrednost za vas in vaše bodoče delo ter navedite, v kakšnih situacijah bi vam lahko primeri in aktivnosti iz knjige prišla prav
- o Kaj je za vas ključno sporočilo knjige? Povzemite z lastnimi besedami.
- o **Vaš izdelek naj obsega od 800 do 1000 besed**
- o **Pripravite ppt (do 10 drsnic)**